ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, ਮੰਗਲਵਾਰ, 19 ਸਤੰਬਰ, 2000 (7)

ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਬਾਬਤ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਕਿੰਤੂ

ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖ ਅਗਿਆਨਤਾਵਸ ਤੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਦਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਜੇ ਫਰਕ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨੀਵਾਂ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ... ਜੇ ਊਚ-ਨੀਚ ਨਹੀਂ... ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲਕੀਰ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਲਕੀਰ, ਜਿਹੜੀ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭਸੌੜ ਨੇ ਖਿੱਚੀ ਸੀ, ਪੰਥ ਨੇ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਥ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਬੜਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀ ਕੀ ਬੀਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਕਦੀ ਫਿਰ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਜੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੋਥੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ', 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ' ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਦਰਜਾ-ਬਦਰਜ਼ਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਪੰਥਕ ਉਤਰ ਹੈ, ''ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ।'' ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਜੇ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿਆਸੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਪ, ਪਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਉੱਚ ਮੰਚਾਂ ਤੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਅਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ''ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਨ।''

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਕਿਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਹ ਤਾਂ ਇਹ ਬੀਬੀ ਹੀ ਜਾਣੇ ਪਰ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਘਾੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਅਛੂਤਾਂ ਉਪਰ ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਨਸ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੁੱਚਮਤਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਦੀ ਮੁਹਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲਾਈ। ਪਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ''ਜੀ ਬਾਜ਼ੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟਿਕਟ ਦਿਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਹੈ, ਜੀ ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ।''

ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਉਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵੇਲੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਵੰਡਣ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਤੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਪੱਖੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਅਛੂਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਗਰੀਬ ਨਿਮਾਣੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਕ ਨੂੰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੀ, ''ਪਹਿਲੇ ਪੰਗਤ ਪਠੈ ਸੰਗਤ'' (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ, ਪਹਿਲੋਂ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛੱਕੋ)।

ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ' ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਾਦਰ ਸਿਆਸੀ ਕਦਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗਾ। ਪਹਿਲੋਂ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਉਕਤ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ. 326 ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਪੜ੍ਹੋ। ਇਹੋ ਵਾਕ ਉਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ. 328 ਉਪਰ ਦਰਜ ਹਨ। ਹੂਬਹੂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਹ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਲਘੂ ਹਿੰਦੂ ਰੰਗ (!) ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਦੀ ਤਾਂਘ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ... ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੱਚ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛਿਣ-ਸੱਚ (!) ਵਿਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇਸਲਾਮੀ ਪੂਰਨਤਾ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦੀ ਖਰਵੀ (!) ਅਤੇ ਇਕਹਿਰੀ (!) ਸੁਰ ਨੂੰ, ਮੁਲਾਇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਬੀਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪੌਰਾਣਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਉਲਾਰ (!) ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨਾਮਦੇਉ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸ੍ਵੈਹੀਣਤਾ (!) ਨੂੰ ਵਿਜੈ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ... !

ਗੁਣੀਜਨ ਪਾਠਕ ਆਪ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਕਿ ਕੀ ਕਬੀਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਲਘੂ ਰੰਗ ਹੈ ਤੇ ਅਜੇ ਪੂਰਨ ਰੰਗ (ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਸੱਚ) ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ? ਜੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਚਿਆਈ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਖਰ੍ਹਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਇਕਹਿਰੇ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਬੇਸੁਰੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੌਰਾਣਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਉਲਾਰ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਵੈਹੀਣਤਾ (ਇਨਫੀਰੀਆਰਟੀ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅਹਿਸਾਸਿ ਕਮਤਰੀ) ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਸ਼ਕਲ ਜੇਤੂਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਹੈ। ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਨਾਂ ਦਾ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਨੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਦੀ ਭੇਦ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਜਿਹਾ, ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ। ਪੇਂਡੂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਚੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਚਿਤਵਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ, ਸਰਬੋਤਮ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਗਰ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਕੱਚੀ, ਲਘੂ, ਖਰਵੀ ਇਕਹਿਰੀ ਜਾਂ ਉਲਾਰ ਨਹੀਂ ਜਿਹਾ ਕਿ ਮਹਿਬੂਬ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਥੋਂ ਤਕ. ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸੱਚ, ਜਿਹੜਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਹੀ ਦੈਵੀ ਛਿਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਭਗਤ ਕਬੀਰ

ਅਮਲ ਵਿਚ ਅਨਿੱਖੜ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਥੇ ਵੀ ਮਹਿਬੂਬ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਅਮਲ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਅਮਲ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਆਈਏ ਉਸ ਕਾਰਨ ਵੱਲ ਕਿ ਮਹਿਬੂਬ ਸਾਹਿਬ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ/ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਘੋਲ ਲਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਛੇੜਛਾੜ ਕੇਵਲ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਏਗੀ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਖਦਸ਼ੇ ਬਾਕੀ ਕੌਮਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਕੀ ਕੌਮਾਂ ਤਾਂ ਜੇ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਹਨ ਤਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹਨ ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵੱਧ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਨੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹੈ। ਈਸਾਈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹਨ ਤਾਂ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਅਭਾਗੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਕੌਮ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਉਹ ਖਾੜਕੂ ਜਿਹੜੇ ਫੌਜ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਜੋਖਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਫੜੇ ਸਨ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜ ਕੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਬਾਓ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਈਸਾਈ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਲ ਕਲਿੰਟਨ ਤੇ ਪੋਪ ਤਕ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲਾਂਘਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਮਦਰਦ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਰਿਕਾਰਡ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੂੰਦੜ ਪਾਸ ਹੈ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝ ਬਣੇ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਉਦਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸਨ - ਬੜਾ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੀ ਵਡਿੱਤਣ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰੇ (ਤੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ) ਪਰ ਜਿੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਤਕ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਕਲਮਧਰੀਕ ਕਦੋਂ ਪੁੱਜ ਸਕਣਗੇ। ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਸ਼ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਇੰਤਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਗੰ੍ਰਥੀ ਸਿੰਘ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਕੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਭਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਹਨ। ਕੀ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ਾ ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮੌਕਾ ਅਜਿਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਬਸ਼ਰਤਿ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੱਖਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰਾਇ ਮੰਗੀ। ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਵਧੇਗੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਅਜਿਹਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਬੜਾ ਸੰਕਟਮਈ ਸਮਾਂ ਹੈ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਗੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿੱਤਾਂ ਹਾਰਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਹੋਏਗੀ ਤੇ ਜਿੱਤ ਗਏ ਤਾਂ ਫਤਹਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ। ਜਿੱਤਣ ਉਪਰੰਤ ਪਹਾੜੀਏ ਕਹਿਣਗੇ - ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀ ਯੋਧੇ ਹਾਂ - ਜੇਤੂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਹਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ - ਅਛੂਤਾਂ ਤੇ ਸੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੈਠਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ?"

ਹੁਣ ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਦੁਰਗੰਧ ਆਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਅਪੂਰਨ ਹੈ। ਜੇ ਅਪੂਰਨ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਪੂਰਨ ਹਨ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਤਰਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਟੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ, ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗਾਂਗਾ। ਜਿਸ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਲਘੂ, ਛਿਣਕ ਸੱਚ ਵਾਲਾ, ਉਲਾਰ ਆਦਿਕ ਮਾੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਕੇ ਛੁਟਿਆਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅੰਕ 1105 ਉਪਰ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ :

ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ।
ਖੇਤ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ।।
ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤੁ।
ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ।।

ਕਈ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੰਗਤ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਹੀਣਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇ ਕੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਦੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਜਿਸ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸੇ।

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ